

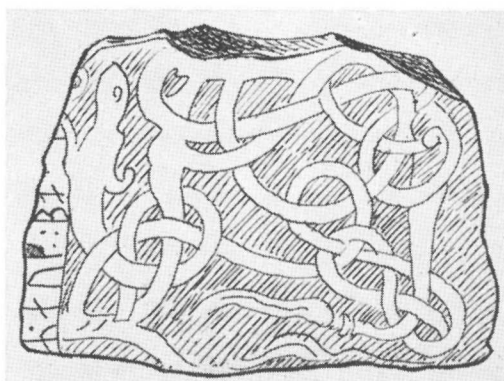

Fig. 75. G 86. Stånga kyrka. Efter teckning av P. A. Säve i Reseberättelse 1864.

87. Stånga kyrka.

Pl. 33.

Litteratur: S. Lindqvist, *Gotlands Bildsteine* 2 (1942), s. 113; O. v. Friesen, *Anteckningar* 1922 (UUB).

Litet fragment av en bildsten med figurer i relief. Dess ursprung är okänt. Det har funnits i kyrkan åtminstone sedan 1919. Det förvaras nu i sakristian, tillsammans med G 86.

Mörkgrå, grovkornig kalksten. Längd 19 cm, bredd 10 cm. Tjocklek 6 cm. Baksidan är släthuggen. Utförlig beskrivning hos S. Lindqvist, *Gotlands Bildsteine* 2, s. 113.

Utefter kanten har gått ett inskriftsband, varav endast ett kort stycke med två runor finns bevarat:

... uk

88. Kylver, Stånga sn. Nu i Statens Historiska Museum.

Pl. 15.

Litteratur: E. Brate, *Promemoria om Kylver-stenen*, 1903 (ATA), *Sverges runinskrifter* (1922), s. 9 f.; H. Hansson, *Undersökningsrapport till Riksantikvarien den 20/11 1904* (ATA); O. v. Friesen och H. Hansson, *Kylverstenen. En 24-typig runrad* (i: *ATS* 18: 2, 1904); L. F. Löffler i »*Nordiska studier*» (1904), s. 205 not; S. Bugge, *Norges Indskrifter med de äldre Runer*, *Indledning* (1904), s. 6 f., 34 f. (se f.ö. registret); W. von Grienberger i *Göttingische gelehrte Anzeigen* 1908, s. 410 f.; M. Klintberg, *Anteckningar om Gotland* (1909), s. 105; O. v. Friesen, *Upplands runstenar* (1913), s. 2, *Runenskrift* (i: *Reallexikon der germanischen Altertumskunde* 4, 1918), s. 6, 8, 14, *Runorna i Sverige* (1928), s. 13, 89, *Runorna* (*Nordisk kultur* 6, 1933), s. 26, 34 (se f.ö. registret); M. Olsen, *Om troldruner* (1917), s. 10 f. (även i *Edda* 5, 1917, s. 225 f.), *Norges Indskrifter med de äldre Runer*, Bd 2, s. 675 (1917; se f.ö. registret); A. Noreen, *Altisländische Grammatik* (4 Aufl. 1923), s. 382; S. Agrell, *Runornas talmystik och dess antika förebild* (1927), s. 152 f., *Senantik mysteriereligion och nordisk runmagi* (1931), s. 181 f., 208 f.; C. Marstrand, *De gotiske runeminnesmerker* (i: *Norsk tidsskrift for Sprogvidenskap* 3, 1929), s. 67 f., *De nordiske runeinnskrifter i eldre alfabet* 1 (1952), s. 162 f.; W. Krause, *Beiträge zur Runenforschung* 1 (1932), s. 53 f., 2 (1934), s. 8, *Runeninschriften im älteren Futhark* (1937), s. 429 f.; A. Johannson i *ANF* 49 (1933), s. 256 f.; A. Nordén, *Från Kivik till Eggjum* (i: *Fornvännen* 1934), s. 98 f., *Söderköpingsstenen* (i: *Fornvännen* 1937), s. 139, *Felszeichnungen und Runenschrift* (i: *Runenberichte* 1, 1941), s. 51 f.; B. Nerman, *Die Völkerwanderungszeit Gotlands* (1935), s. 40, i *Arkiv för nordisk filologi* 76 (1961), s. 62; K. Reichardt, *Runenkunde* (1936), s. 9 f.; *Danmarks Runeindskrifter. Text* (1942), sp. 293, 774; H. Arntz, *Handbuch der Runenkunde* (2 Aufl., 1944), s. 65 f., 116, 143 f., 181; S. B. F. Jansson, *Gotlands runinskrifter* (i: *Boken om Gotland* 1, 1945), s. 141 f., *The runes of Sweden* (1962), s. 6 f.

Äldre avbildningar: Foto 1904 med ristningen ifyllt av O. v. Friesen (ATA), återgivet av Hansson och v. Friesen a. a. 1904, s. 14, v. Friesen a. a. 1918 *Tafel* 2: 7, M. Olsen a. a. 1917, fig. 2, Marstrand a. a. 1929, fig. 19, v. Friesen a. a. 1933 fig. 23, Reichardt a. a. bild 14, Nerman a. a. 1935 fig. 125 b. Foto 1931 H. Andersson (ATA) med ristningen ifyllt av W. Krause med svart färg, återgivet av Krause a. a. 1937 bild 4 (s. 431), Nordén a. a. 1941 bild 17, Arntz a. a. 1944 bild 22. Foto 1934 H. Andersson (ATA), utan ifyllning, återgivet av Marstrand a. a. 1952, fig. 147. Foto 1932 E. Moltke (ATA), dels utan ifyllning, dels ifyllt av I. Lindquist. — Renritad teckning av själva runraden: S. Bugge a. a. 1904, s. 7, O. v. Friesen a. a. 1933, s. 34 (Nerman a. a. 1935, s. 40), Marstrand a. a. 1952, fig. 146; E. Moltke i *Danmarks Runeindskrifter* (1942), sp. 768.

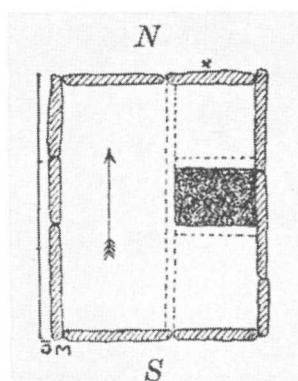

Fig. 76. G 89. Kylver, Stånga sn. × markerar runstenens plats i gravkistan. Efter ritning av H. Hansson.

Fyrkantig, otillhuggen kalkstenshäll med urnordiska runinskrifter. Hällens längd 1,05 m upptill, bredd 0,75–0,70 m, tjocklek högst 12 cm, i överkanten 9 cm. Stenens form är ungefärligen rektangulär, vilket sammanhänger med dess användning som sidohäll i en gravkista.

Stenen förvaras i Statens Historiska Museum (inv.-nr 13436).

Stenen blev funnen sommaren 1903 av rektorn vid Gamleby folkhögskola Hans Hansson vid undersökning av ett gravfält ungefär $\frac{1}{2}$ km S om gården Kylver. Denna lilla gård är belägen ungefär 3 km V om Stånga kyrka, vid vägen mot Linde.

Gravfältet bestod av en hög (13 m i diameter och 0,6 m i höjd) med en gravkista av kalkstenshällar, jordblandade rösen, åtminstone tre gravkistor tätt under jordytan och två resta stenar. Den runristade stenen låg i en av gravkistorna. Denna var byggd av kantställda kalkstenshällar under slät mark med övre kanten i jordytan. Kistan var tyvärr tidigare uppgrävd och dess innehåll rubbat ur ursprungligt läge. Huruvida den runristade sidan av hällen hade varit vänd inåt graven kan tyvärr ej med full säkerhet avgöras. Men det förefaller sannolikt med hänsyn till att den är hällens släta framsida, under det att baksidan har en betydligt mera grov och ojämn yta. Endast obetydligt av fynd gjordes i gravkistan och på gravfältet över huvud.

Den runristade stenen insändes omedelbart till Statens Historiska Museum, där den mottogs i början av september 1903. Under de närmaste dagarna undersöktes den av runologen lektor Erik Brate och i början av följande år av dåv. docenterna Otto v. Friesen och Rutger Sernander.

Ur H. Hanssons redogörelse för fyndförhållandena må följande meddelas: Graven »bestod af en yttre rektangulär kista — eller egentligen ett slags ram, då såväl botten som tak saknades — af ungefär decimeter-tjocka kantställda kalkstenar, med längdriktning i N-S. Längden var omkr. 3 m. och bredden 2,25 m.» Den runristade hällen stod »lös och något lutad mot jordkanten samt med den rundhuggna sidan vänd utåt mot denna.» Den hade emellertid blivit ställd på detta sätt vid ett tidigare genomsökande av graven. Det är därför, säger Hansson, »omöjligt att med bestämdhet afgöra, hvar runstenen ursprungligen haft sin plats i grafven, och åt hvilket håll den ristade sidan varit vänd ... Hvad som i fråga om denna fornlämning kunnat med någorlunda säkerhet konstateras, är alltså dess hufvudsakliga anordning — under flat mark en grafkammare utan tak, inuti delad i ett större, aflångt och tre mindre kvadratiske rum, byggd af kantställda kalkstenshällar, hvaribland en med runor — samt att åtminstone ett af smårummen innehållit en brandgraf.»

»För ett närmare bestämmande af runristningens ålder kan det arkeologiska material, hvarför här redogjorts, måhända tyckas skäligen obetydligt. Men sammanställes det med andra i vårt land och i synnerhet på Gotland gjorda fynd, torde man dock kunna komma till ett någorlunda säkert resultat ... Hvad då först angår grafskicket, hänvisar detta otvetydigt till den äldre järnåldern. Kistor af kantställda kalkstenshällar med eller utan takhällar och med längdriktning N-S förekomma talrikt på Gotland under romersk järnålder, tiden från Kr. f. – 400 e. Kr. (ell. Montelius 4:de och 5:te perioder). Från senare tid förekomma de ej, eller äro åtminstone ytterst sällsynta ... Från den yngre järnåldern äro brandgrafvar under slät mark

så godt som okända.» Det mycket sparsamma gravgodset motsäger icke denna tidsbestämning. Det är framför allt ett rembeslag av brons, som härvid är av betydelse. Runristningen på Kylver-stenen skulle sålunda, så slutar Hansson sin redogörelse, ha tillkommit senast år 400.

Stenens baksida är mycket skrovlig, dess framsida däremot ganska jämn. Nedtill på h. sidan finns dock en utbredd avflaging, varigenom en annan yta har blivit blottad, mindre slät och jämn. På den släta framsidan äro två inskrifter anbragta. Den längre (A) börjar 2,5 cm från stenens vänstra övre kant och löper åt höger, varvid den samtidigt sjunker något, så att inskriftens översta del vid början befinner sig knappt 3 cm, vid slutet 14 cm under stenens överkant. Inskriftens längd är knappt 52 cm. Runorna äro icke omgivna av ramlinjer, och ristaren har tydligen haft svårt att vid sitt arbete hålla linjen rak. Den kortare inskriften (B) börjar 62 cm från stenens v. kant och 8,5 cm under överkanten; dess längd är drygt 6,5 cm. Avståndet mellan (slutet av) A och (början av) B är 10 cm.

Inskrifter, med urnordiska runor:

A: fuparkgw hniþers tbemlꝯdo -
 5 10 15 20 25

B: sueus
 30

Till läsningen: Huvudstaven i 1 **f** lutar något åt vänster; bistavar ha varit anbragta här på huvudstavens h. sida, men äro numera ytterst svaga, knappast säkert skönjbara.¹ Bistaven i 2 **u** är nästan rak; den utgår 1 cm nedanför huvudstavens topp. R. 4 är vänderuna; bistavarna stå sålunda på huvudstavens v. sida. Bistaven i 5 **r** är öppen. 6 **k** är påfallande liten; de båda stavarna äro grunda, men säkra. Säkra spår av bistav i 8 **w** kunna ej iakttagas. 12 **j** är skadat, särskilt runans mittparti; runans utseende är därför oklart. I varje fall har runan varit mindre än runornas normalhöjd. 15 **r** har bistavarna nedtill (sålunda en stupruna); den t. v. är tydlig, den högra avflagrad. 16 **s** består av 4 led; det nedersta är dock skadat genom avflaging. Bistavarna i 17 **t** äro tydliga. 18 **b** är vänderuna; bistavarna äro grunda. 22 **ŋ** är avlångt fyrkantig, med vertikalstavarna längre än horisontalstavarna. Liksom 6 **k** och 12 **j** har även denna runa mindre än normal runhöjd (enligt v. Friesen a. a. 1933, s. 13 »väl av hänsyn till **d**-runan»). — Efter 24 **o** står en figur bestående av en rak stav med snett nedåt riktade bistavar, på v. sidan 6 eller sannolikt 7, på h. sidan 7 eller möjligen 8. — 26 **s** och 30 **s** äro tydliga; de bestå av tre led. Mellanledet i 30 **s** är mycket kort; de båda yttre leden äro nästan vertikala, raka, och r. 30 kommer därför att likna yngre runradens **s**-runa. 27 **u** har precis samma form som 2 **u**. Bistaven i 29 **u** utgår högre upp på huvudstaven, nära toppen. 28 **e** är skadad upptill och därför otydlig, men torde dock säkert ha varit **e**-runa. v. Friesen ville läsa **li** (dock med tvekan); Brate, Nordén, Marstrander: **e**.

v. Friesen: »Att beklaga är att runan 12 **j** icke med säkerhet kan återställas. Man kan på grund af hvad som nu finns kvar lika väl sluta sig till en form liknande Tune-stenens (med två fristående skänklar) som till en form liknande Stenstad-stenens (med i en punkt sammanlöpande skänklar). I hvarje fall har tecknet emellertid mindre medelhöjd än den normala hos öfriga runor. Ovisst är också, om nr 16 **s** varit fyra- eller femledadt ... Snarast synes runan ha bestått af fyra leder.» För detaljer i övrigt se v. Friesens omsorgsfulla redogörelse i *ATS* 18: 2 (1904); jfr också v. Friesens meddelande till S. Bugge i *Norges Indskriffter. Indledning* (1905), s. 7.

W. Krause: se *Runeninschriften im älteren Futhark* (1937), s. 430 f.

Marstrander: se *De nordiske runeinnskrifter i eldre alfabet* 1 (1952), s. 163 not.

Inga skiljetecken förekomma. Vänderunor äro 4 **o** och 18 **b**, om man så vill också 16 **s**; »de förklaras naturligast ur ristarens bristande öfning» (v. Friesen). Stupad runa är 15 **r**, liksom i de yngre runalfabeten.²

¹ S. Agrell (*Senantik mysteriereligion och nordisk runmagi*, 1931, s. 182 f.) har sökt visa, att runraden på Kylver-stenen har börjat med 2 **u** (någon **f**-runa skulle aldrig ha funnits) och att detta är ett ursprungligt förhållande. Detta tillbakavisas av v. Friesen (*Runorna*, 1933, s. 37).

² »**R**-formen kan var tillfällig och bero på ristarens mindre förfarenhet» (v. Friesen 1933).

Varierande former har framför allt **s**-runan (r. 16, 26 och 30), men även **u**-runan (r. 2, 27 och 29). 19 **e** och 28 **e** förefalla däremot ha haft samma form. »**p**-runan är särskilt märklig. Den har nämligen i det allra närmaste samma form som i de engelska handskriftalfabeten ... Vadstena-brakteaten har **b** som tecken för **p** ... Den äldre formen i Norden ger oss sålunda Kylver-stenen, och denna form är identisk med den anglosaxiska.» Det gamla **p**-tecknet på Kylver-stenen och Grumpan-brakteaten är sålunda »ett ålderstecken, som i hvarje fall gör vår inskrift äldre än Vadstena-brakteaten» (v. Friesen). Den i inskrifterna sällsynta **ŋ**-runan är likaledes av intresse. Enligt v. Friesen har den en ursprungligare form än någon som eljest är känd. — Ordningsföljden är på två ställen, 13–14 **pe** och 23–24 **do**, diskutabel; se härom v. Friesen, *Runorna* (1933), s. 34.

Datering: Mot den av arkeologisk sakkunskap givna dateringen av Kylver-graven och dess innehåll kunna inga vägande invändningar göras. Något runologiskt skäl, som motsäger en arkeologisk datering av inskriften till 400-talet (400–475), torde knappast kunna anföras.¹ Ett ålderstecken är **p**-runan; en sekundär och relativt ung form har däremot **r**-runan. Kylver-stenen skulle då vara omkring ett århundrade äldre än Vadstena- och Grumpan-brakteaterna. Den innehåller sålunda den äldsta uppteckningen av den 24-typiga, urnordiska runraden, som vi ha i behåll.

Tvekan har uttalats av S. Bugge, som »helst vilde sætte Indskriften til omkring 600 eller lidt tidligere. Men jeg indrømmer, at mine Grunde herfor ikke er afgjørende.»

Nerman (i *Arkiv för nordisk filologi*, Bd 76, 1961, s. 62) daterar inskriften till »tiden ca 400 – ca 475».

Den runristade Kylver-stenen har med all säkerhet varit sidohäll i en gravkista, och runorna ha varit vända inåt mot gravkammaren, där den döde bodde. De voro sålunda icke bestämda för de levandes ögon, utan för den döde i graven. Måhända har man helt enkelt velat tillhandahålla honom en fullständig runrad till hans nöje och tidsfördriv. Runraden kunde vara en bland de goda gåvor, som man lämnade den döde på bålet och i graven. Den skulle sålunda i huvudsak spela samma roll här som i otaliga andra fall, där den var avsedd för de levandes praktiska bruk, till gagn och minneshjälp.²

Det finns emellertid omständigheter, som tala för att runraden här på gravhällen har en annan uppgift, ett annat syfte. Runorna voro heliga tecken med inneboende krafter, och hela runraden representerar de magiska krafterna i full styrka.³

Framför allt är det återstoden av inskriften, tecknet 25 och ordet 26–30 **sueus**, som talar för en magisk tolkning även av runraden.

R. 25 är ett kryptogram, ett magiskt tecken, vars användning var begriplig endast för de i tidens alfabetmystik invigda. Men det har i så fall otvivelaktigt haft en innebörd, ett syfte.

R. 25 liknar en **t**-runa med flera bistavar. Det ligger därför nära till hands att uppfatta den som likvärdig med ett flera gånger upprepat **t**. I stället för att skriva 6 **t** i rad, kunde man förse en huvudstav med 6 lika bistavar. En sådan runa hade lika stor kraft som 6 **t**.

Magnus Olsen har påpekat, att det framför allt är två runor, som förekomma i magiska inskrifter: **t** och **a**. Orsaken finner han i dessa runors namn och betydelse; de sammanfalla med ord, som beteckna guden Tyr, och med isl. *áss* gud. »Naar man skrev disse runer, kom de til at indeslutte i sig de hellige gudenavne, og indridsningen af **t** og **a** blev saaledes jevnogod med en anraabelse af Ty og æserne.» Understundom förekomma dessa runor upprepade flera gånger, eller också har man ristat bistavarna flera gånger. En sådan **t**-runa med

¹ v. Friesen säger i sin senaste behandling av inskriften (1933): »början av 400-talet», en datering som stämmer med den arkeologiska.

² Jag kan därför icke helt dela Magnus Olsens starkt avvisande hållning till en sådan tolkning av runraden på Kylver-stenen: »Hvad havde skrivebogforskrifter at gjøre her?» Vi känna visserligen mycket ofullständigt föreställningarna om livet efter döden, men vi kunna väl ej helt utesluta normala sysselsättningar, där skrivkonsten kunde vara till nytta. Då kunde det vara bra att ha en runrad inom räckhåll.

³ Även O. v. Friesen (1933, s. 39) anser, att alfabetinskrifterna Vadstena, Grumpan »och väl också Kylver» sannolikt böra uppfattas såsom magiska.

tredubbla bistavar på Sjöllands-brakteaten 2 (Stephens nr 57, DR Br 61) är i magisk kraft likvärdig med den tre gånger upprepade **t**-runan på Lindholmen-amuletten (DR 261).¹ Och detta innebar i sin tur detsamma som en tredubbel åkallan av Tyr.

Tyr var stridens och stridslyckans gud. Och runan ↑ var därför segerns magiska symbol.

»Sigrúnar þú skalt kunna, ef þú vilt sigr hafa,
 ok rísta á hialti higrs,
sumar á véttrimom, sumar á valbostom,
 ok nefna tysvar Tý.» (Sigrdrífumál str. 6)

Att rista **t**-runan flera gånger innebar detsamma som att flera gånger uttala namnet Tyr, och det blev ett varaktigt skydd för den döde. Man har intrycket, att ristaren av Kylver-stenen har försett **t**-runan med så många bistavar som över huvud taget var möjligt.

W. Krause (1937) har följande, delvis något dunkla uttalande om r. 25: »Das magische Zeichen am Ende der Runenreihe besteht aus einem senkrechten Stab, der links 6, rechts 8 nach unten geneigte Zweige trägt. Die Bedeutung dieses Zeichens ist stark umstritten. Ich möchte darin am ehesten die einem alten vorrunischen Symbol (Baumzeichen) angepasste Form einer vervielfachten Tyr-Rune sehen, wie sie in verdreifachter Gestalt auf Br. 57 aus Seeland, und in einfacher, aber ebenfalls stilisierter Gestalt auf Br. 80 von Skonager erscheint. Dann würde das magische Zeichen von Kylver die Aufgabe haben, die Inschrift in die Sphäre des Runengottes Wodan hineinzustellen, worauf auch die Nebeninschrift zu deuten scheint.»

Ristaren av Kylver-stenen har sålunda med hjälp av runraden, kompletterad med en mångdubblad **t**-runa, velat tillförsäkra den döde allt gott, framför allt segerns lycka. Kanske hade denne i livet varit en framgångsrik krigare, och segerrunor var det bästa man kunde ge honom med i graven. På samma gång ha kanske runorna haft en annan uppgift: att skydda graven mot plundrare och skadegörare.

Det finns emellertid en annan möjlighet att tolka Kylver-stenen. Runmagien skulle kunna vara riktad mot den döde. Syftet skulle vara att binda honom vid graven och hindra honom från att oroa de levande. I det syftet utnyttjade man runradens hela kraft. Runraden på Vadstena-brakteaten gjorde denna till en amulett, till skydd för den som bar den mot allt ont. Och detsamma kunde vara fallet med runraden på Kylver-stenen. Den var, har man menat, en ständig maning till den döde: »Ligg stilla här i graven! Du är bunden med starkaste band.» Det är särskilt Arthur Nordén, som vid olika tillfällen har uttalat denna mening om Kylver-stenens innebörd. Den är enligt Nordén »magi utövad av de efterlevande till skydd mot den dödes hemsökelse».

B-inskriften, 26–30 **sueus**, är en teckenföljd, som icke ger språklig mening. Det är emellertid att märka, att den ger samma läsning, vare sig man läser den från höger eller vänster, framlänges eller baklänges. Den är en s. k. palindrom. Sådana voro eftersökta i trollformler (Brate 1923). **sueus** torde därför vara en besvärjelseformel, vars verkliga innebörd vi sakna möjlighet att fastställa. (Jfr *Danmarks Runeindskrifter. Text*, 1942, sp. 229, 1046.)

L. F. Löffler (1904) är den förste, som har sökt tolka Kylver-inskriftens **sueus**. Han ser däri ett latinskt ord *sveus* med betydelsen 'svensk' (alltså = lat. *suecus*). »Jag gissar, att en till namnet okänd man från svenska fastlandet blivit begravnen i den gravkista, varå den runristade hällen anbragts, ock att den gottländske man, som ombesörjt begravningen, velat skryta med sin lärdom ock därför inristat dels runfutharken, dels ett ord på latin, skrivet med runor, som han uppsnappat t. ex. under färder i södern eller genom förmedling av köpmän eller av — irländska munkar.»

S. Bugge (1904) framhåller, att man väl ändå måste förutsätta, att detta är en inskrift i nordiskt språk. Därför är Löfflers tolkning »ikke tilstedelig». Själv tolkar Bugge **sueus** som *su ueu s*, *su wēu es* »den heliga

¹ Möjligen kan man också (med Marstrander) jämföra med figuren nedtill t. h. på Skåne-brakteaten 1 (Stephens nr 19, DR Br 67). Andra exempel på sammansatta **t**-runor på brakteater anföras av B. Nerman i *Arkiv för nordisk filologi* 76 (1961), s. 62 f.

är (det)», »detta är den heliga (runraden)». »Jeg vover ikke at afgjøre», tillägger Bugge till sist, »hvorvidt det er tilfældigt eller ikke, at man faar den samme Læsning **sueus** frem, hvad enten man læser de 5 Runer fra venstre mod høire eller fra høire mod venstre.» Denna naturliga iakttagelse borde väl ha gjort Bugge skeptisk mot sitt eget tolkningsförsök.

O. v. Friesen, som aldrig har varit säker på den rätta läsningen av inskrift B, har icke heller gjort något försök att tolka den.

Det gör däremot Adolf Noreen (1923), som utgår från v. Friesens läsning **sulius**. Han tolkar det som urn. *suliu* 's, isl. *syl* 's »det är en syll». »Grundlage (d. h. alphabet) ist [dies].»

Carl Marstrand (1929) anknyter till Bugges slutreflexion, som han finner riktig och som därför bör vara en ofrånkomlig utgångspunkt. Den symmetriska uppställningen av runorna anger, att vi ha att göra med lönnsskrift. Marstrand tror sig finna nyckeln till denna i på liknande sätt uppbyggda iriska ogam-inskrifter. Den lilla inskriften på 5 runor blir därigenom ännu kortare: **sueus** skall läsas inifrån mitttrunan **e** åt båda hållen lika. Detta ger *eus*, vilket enligt Marstrand är en gotisk form för urn. **ehwa* häst, isl. *iór* m.; i Wulfilas bibelgotiska finns ordet icke belagt. Detta *eus* torde enligt Marstrand ha varit namnet på den gotiske man, som har ristat Kylver-stenens runor. »Et germansk personnavn *Ehwa*- er således dårlig støttet. Men så skiftende som lagene er i nomenklaturen og så fragmentarisk som vårt kjennskap er til folkevandringstidens navneforråd på 400-tallet, vil man ikke av den grunn alene kunne nekte muligheten av at *Eus* er ment for runemesteren.» — Marstrands tolkning av B-inskriften är icke mycket sannolikare än t. ex. Löfflers. Den bygger bl. a. på hans intressanta men djärva hypotes, att Gotlands befolkning ännu på 400-talet språkligt sett var gotisk och att de gotländska inskrifterna före 500-talet böra bedömas som gotiska till skrift och språk.

Arthur Nordén (1934) anknyter till Brates mening, att **sueus** är en besvärjelseformel. »Jag ser däri magi, utövad av de efterlevande till skydd mot den dödes hemsökelse. Ljudsammanställningen ingår i en mängd ord för *söva*: suss, sussa, surra (no. dial., »få barn til at sove»); jfr det fht. *sūson* »sjunga klagosång över en död», ett ord som genom Noleby-stenen får ytterligare stöd.» Och om Noleby-stenens **suhurah** : **susih** anmärker Nordén, att det uppenbarligen utgör »besvärjelseformler av den lugnande sövande innebörd, som ovan inlades i Kylver-stenens **sueus**. Om **susih** erinra fht. *sisua*, *sisesang* »klagosång över en död», fsax. *dādsisu* »hednisk klagosång över död», såsom Jungner framhållit.» Se härom ytterligare Elisabeth Svärdström, *Västergötlands runinskrifter* (1958), s. 98.

89. Sutarve, Stånga sn. Nu i Statens Historiska Museum.

Pl. 86.

Litteratur: VHAakad:s Dagbok ¹⁴/₁ 1845 § 15, Inventarium nr 1176 (1845); G. Stephens, Old Northern Runic Monuments 2 (1867–68), s. 874; O. Montelius, Från jernaldern (1869), s. 54 nr 392; H. Hildebrand, Fynd från Öster-Ryftes på Gotland (i: VHAakad:s Månadsblad 1890, s. 128 f.); B. Salin, De nordiska guldbrakteaterna (i: ATS 14: 2, 1895), s. 102; S. Bugge i Norges Indskrifter med de ældre Runer I, s. 100 (1892), jfr tillägg (av M. Olsen) 3, s. 229 (1923); O. v. Friesen, Anteckningar 1934 (UUB); B. Nerman, Die Völkerwanderungszeit Gotlands (1935), s. 63; H. Öberg, Guldbrakteaterna från Nordens folkvandringstid (1942), s. 93, 291.

Äldre avbildningar: Atlas for nordisk oldkyndighed (1857), Tab. vii fig. 133; Stephens a. a. 2, nr 45; foto ATA.

Guldbrakteat, funnen (troligen år 1844) av Lars Gardell Sutarve på en skogsväg, liggande lös på marken. Närmare är fyndplatsen icke känd. Brakteaten inlöstes år 1845 med 3 riksdaler 16 skillingar banko till Statens Historiska Museum, där den har inv.-nr 1176.

I Stephens' förteckning över brakteater med runinskrift har den nr 45.

Brakteatens diameter är 23 mm, vikt 2,04 gram, guldhalt omkring 80 %. Den är rätt sliten; den saknar ögla och är söndrig i kanten, där öglan har suttit. Troligen har den tappats, sedan öglan har gått av. Guldet